

PRILAGODAVANJE PRIVREDE SRBIJE REGIONALNIM I EVROPSKIM INTEGRACIJAMA

APSTRAKT

U savremenim međunarodnim odnosima privredne aktivnosti sve više postaju prioritetne u odnosu na političke. Za Srbiju je bitno da ima jasnu strategiju razvoja koja će imati značajne implikacije na sve privredne delatnosti i međunarodnu ekonomsku saradnju, odnosno proces evropskih integracija. U kreiranju strategije razvoja neophodno je da se izaberu oni sektori na kojima se zasniva budući razvoj srpske privrede. To bi omogućilo da se strateški stvore uslovi za zaštitu tih sektora u određenom periodu dok ne budu spremni za međunarodnu konkurenciju. S druge strane, umesto maksimiranja profita, a usled stvaranja i jačanja više relevantnih grupa stejkholdera (menadžera, zaposlenih, kupaca, države, i dr.) o čijim dugoročnim interesima preduzeće mora voditi računa, prevashodnom harmonizacijom njihovih interesa, dolazi do pluralizma i kompleksnosti ciljeva savremenog korporativnog preduzeća. Dostizanje postavljenih ciljeva u radikalno izmenjenim i visokokonkurentnom tržišnom okruženju, zahteva formulisanje strategija, zasnovanih na podrobnoj analizi makroekonomskog i mikroekonomskog okruženja, resursa i drugih poslovnih potencijala. Pri tome treba imati u vidu da su identifikovane tri faze konkurentnosti neke zemlje i to: *factor-driven*, *efficiency-driven* i *innovative-driven* konkurentnost. Svaka zemlja treba da prođe u razvoju od konkurentnosti zasnovane na snabdevenosti faktorima proizvodnje, preko investiciono vođene konkurentnosti, bazirane na efikasnosti korišćenja raspoloživih faktora proizvodnje do inovacijama vođene konkurentnosti.

Ključne reči: Srbija, pozicioniranje, region, evropski integracioni proces, ekonomska politika.

1 Prof. dr Dobrica Vesić, viši naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail: dobrica@diplomacy.bg.ac.rs. Ovaj rad je deo rezultata istraživanja u okviru naučnog projekta IMPP, Beograd: *Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i uvrščivanje položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljopolitički, međunarodno ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti*, ev. br. 179029, program osnovnih istraživanja, ciklus 2011–2015, finansiranog od Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

1. UVOD

Privreda Srbije intenziviranjem procesa regionalizacije i pridruživanja Evropskoj uniji mora sve više i brže da se prilagođava poslovnom ambijentu i načinu funkcionisanja koji vladaju u zemljama razvijenih tržišnih privreda. U savremenim uslovima Srbija ne može da bira da li će se uključiti u svet globalizovane ekonomije odnosno evropskih integracionih procesa i novih tehnoloških izazova. To znači da nastavak reformi nema alternative. Međutim, Srbija može i treba da bira, tj. da pažljivo trasira strateške koordinate svog privrednog, tehnološkog i socio-kulturnog razvoja, u skladu sa zatečenim okolnostima i potrebama budućih generacija. U procesu pridruživanja Evropskoj uniji zemlje Zapadnog Balkana, pa i Srbija, kao najozbiljniji kandidat za pridruživanje, nalaze se pred brojnim izazovima a oni su, između ostalih, izazvani i promenom odnosa, u pogledu prioriteta, koji se pred njih postavljaju u sadašnjim uslovima. Stabilni ekonomski temelji bi trebalo da omoguće privredama u razvoju da relativno dobro prebrode sadašnju finansijsku odnosno monetarnu turbulenciju. Kada se turbulencija povuče, uticaj na privredi rast bi trebalo da bude u granicama kontrolisanog. Aktivna globalna ekonomija, u spoju sa prevashodno solidnom makroekonomskom politikom i sve većom trgovinskom i finansijskom integracijom, stvorili su aktivnu regionalnu ekonomiju. Stoga je neophodno što sveobuhvatnije i temeljnije ubrzati reformisanje srpske privrede. Posebno je značajno da se privreda blagovremeno adaptira na procese globalizacije, ali i na globalne i finansijske krize. U tom smislu za Srbiju je najprihvatljiviji odnosno najefikasniji model male otvorene privrede. Ekonomska politika kreira javne ekonomske akcije na tri nivoa: vladin tekući izbor, izbor ekonomskih institucija i izbor društvene preferencije. Dobre institucije poseduju tri osnovna obeležja:²

- (1) uspostavljaju i šire svojinska prava u društvu;
 - (2) ograničavaju sve moguće elite koje nastoje da eksploatišu nečiji dobitak ili imovinu, i
 - (3) u najvećoj mogućoj meri obezbeđuju jednake šanse za najšire slojeve društva u domenu zapošljavanja, socijalne sigurnosti i ljudskih prava;
- Institucije mogu biti različite u pogledu uticaja na ekonomski razvoj:
- tržišno narastajuće institucije uspostavljaju i štite svojinska prava, bez kojih tržišta i nema;
 - tržišno regulišuće institucije bave se regulacijom, eksternalijama, ekonomijom obima, nesavršenim informacijama;

2 Pero Petrović, *Savremena poslovna diplomatija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 98.

- tržišno stabilizirajuće institucije umanjuju makroekonomsku nestabilnost i finansijske krize; i
- tržišno legitimizirajuće institucije obezbeđuju socijalnu zaštitu, zdravstveno i penziono osiguranje;

U okruženju zahvaćeno globalizacijom, koje imperativno nameće otvaranje i prilagođavanje međunarodnim standardima, umanjujući samostalnost odlučivanja vlada i država. To razdvajanje javnih institucija koje ostaju nacionalne i privatnih institucija koje postaju globalne postaje izazov za kontrolu javne akcije.³ Stoga, treba imati u vidu da međunarodni sistem više nije međudržavni sistem, već „mreža ugovora“ organizovanih oko središnjih ekonomskih, političkih, socijalnih pitanja odnosno problema savremenog sveta, mreža koja po značaju daleko nadmašuje klasičnu međuzavisnost država, odnosno dovodi do produbljivanja integracionih procesa na regionalnom i globalnom nivou.

2. NOVA EVROPSKA KOMISIJA

U aktuelnoj situaciji kada na dužnost stupa nova Evropska komisija Srbija se našla u poziciji da se studioznije i sistematski prilagođava njenoj, posebno ekonomskoj politici. Međutim, i nova „vlada“ Evropske unije odmah se suočava sa gomilom problema od kojih dominiraju oni koji se tiču ekonomije.⁴ Imajući to u vidu njen predsednik je najavio i svoj prvi potez a to je novi investicioni program od trista milijardi evra. Ovaj program ima osnovni cilj da pokrene privredu Evropske unije pritisnutu stagnacijom, pa i recesijom u pojedinim zemljama članicama. Međutim, iako na taj način Evropska komisija otklanja stav od, do sada, „tvrđog“ insistiranja na štednji (koji je forsirala, pre svih, Nemačka) i okretanje razvojnim podsticajima, Komisija upozorava da predloženi investicioni program ne može da bude finansiran stvaranjem novog duga i da se mora biti pažljiv u korišćenju državnog novca koji se mora upotrebljavati pažljivije u kombinaciji sa privatnim izvorima finansiranja. S druge strane, brojni eksperti ističu da ovaj investicioni program, čak i da se počne odmah sa njegovom realizacijom, neće moći da pokrije sve potrebe Evropske unije za kapitalom koji se procenjuje na oko 800 milijardi evra. Pri tome treba imati u vidu da ogroman problem predstavlja visok nivo nezaposlenosti. Dakle, nove investicije i smanjenje nezaposlenosti su osnovni privredni ciljevi Evropske komisije, a to isto se odnosi i na privredu Srbije. Takođe, za Srbiju je veoma važno da u što kraćem

3 Acocella, N., *Economic Policy in the age of Globalization*, Cambridge University Press, 2005, p. 23.

4 Nova Evropska komisija (EK) pod vođstvom predsednika Žan-Klod Junkera stupila je na dužnost 01.11.2014 godine sa mandatom od pet godina. Odmah je ukazala da za svog mandata neće biti proširenja Evropske unije, odnosno prijema novih zemalja članica.

roku završi pregovore o pridruživanju i da što pre ispuni uslove za punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Nova Evropska komisija će zajedno sa srpskim pregovaračkim timom proći proces o svih 35 poglavlja i u tom procesu osnovni zadatak je da Srbiju „pripremi“ za punopravno članstvo. To znači da je za Srbiju od izuzetnog značaja da do kraja mandata nove Evropske komisije završi pregovore i ispuni formalne uslove za članstvo i da spremna dočeka odluku o punopravnom članstvu. To će biti politička odluka svih zemalja članica Evropske unije. Sa novom Evropskom komisijom Srbija će rešavati i politička pitanja primene Briselskog sporazuma, ali i pitanja učešća Srbije u izgradnji gasovoda „Južni tok“ koje treba, pre svega, da bude ekonomsko pitanje. U velikoj meri pozicija Srbije zavisi od dogovora EU – Rusija.⁵ Srbija će zajedno sa novom Evropskom komisijom raditi na primeni „Economic governance“, skupa mera koja treba da omogući da Srbija sprovede potrebne reforme – finansijsku konsolidaciju, reformu javnih preduzeća i državne uprave itd. Osim toga Srbija mora da srednjoročno ispuni stroge uslove koje moraju da imaju zemle članice EU po pitanju makroekonomskih i fiskalnih pokazatelja – visine budžetskog deficita i javnog duga u odnosu na BDP, poreske politike, borbe protiv korupcije i sive ekonomije, itd. Sa duge strane Srbija mora da stvori i uslove da efikasnije koristi sredstva iz pristupnih fondova EU i da kreira mehanizam za jednostavniji pristup tim sredstvima. Sve zajedno to treba da omogući da Srbija, po okončanju pristupnih pregovora, bude u potpunosti spremna da se uključi u zajedničko tržište i jedinstveni ekonomski prostor Evropske unije. Veoma je važno da su visoki predstavnici Evropske komisije veoma pozitivno ocenili paket mera fiskalne konsolidacije Vlade Srbije, kao važnu reformsku meru, značajnu za evropske integracije Srbije. Svakako treba, u narednom periodu, imati u vidu da će EK biti ključni partner, u ovoj fazi evrointegracija, koja bi trebalo, na neki način, da Srbiji „otvori vrata“ Evropske unije.

3. PROCES PREGOVARANJA PRISTUPANJU EVROPSKOJ UNIJI

Srpska privreda se mora „prestrojiti“ kako bi mogla da se suoči sa konkurentskim pritiscima i tržišnim snagama koje postoje u Evropskoj uniji. Za Srbiju, bez sumnje, proces integrisanja u Evropsku uniju biće dug i mukotrpan. Svaka zemlja koja je prihvaćena kao kandidat za prijem u članstvo EU pregovara o ulasku s Evropskom komisijom. Pregovara se o 35 različitih poglavlja ekonomske i druge politike koja su bitna za pristupanje EU. Sadašnja pravila dozvoljavaju svakoj zemlji članici EU, uključujući i najmanju, da blokira proces pregovora u bilo kom trenutku jer je neophodan konsenzus, ne samo za otpočinjanje pregovora o bilo kom poglavlju, već

5 Mada treba imati u vidu da je Mađarska, kao članica EU, početkom novembra 2014 godine prihvatila izgradnju „Južnog toka“.

i njihov završetak. Svaki put zemlja članica EU može da zahteva preko Evropske komisije ustupke od zemlje s kojom se pregovara. Međutim, posle završenih pregovora s Evropskom komisijom, Evropski savet treba da prihvati novu zemlju članicu, ali i tu nije kraj jer svaka zemlja članica EU (sada ih ima 28) bez izuzetka treba da bude saglasna s prijemom nove zemlje u članstvo EU. U pregovorima se mora ispuniti mnoštvo zahteva koje treba ispuniti, pre ulaska, a tiče se *acquis communautaire*.⁶ Pri tome treba imati u vidu da EU ima vrlo široko diskreciono pravo odabira koga, kako i kada će primiti u svoje članstvo. Zemlje koje pristupaju EU moraju prihvatiti i sprovesti *acquis communautaire* u celini i o tome nema pregovora, nego ispunjavanje zadataka. Jedino se može pregovarati o dužini prilagođavanja i moguće finansijske pomoći. Rekonstrukcija unutrašnjeg i spoljnog ekonomskog prostora donela je nove (ili pojačala stare) dileme, suočavanja i zaplete. S druge strane građani Evropske unije neuspesima smatraju izostanak jedinstva među zemljama članicama, ekonomski i socijalni pad, kontrolu nad ilegalnim imigrantima, preteranu birokratizaciju, slabljenje nacionalnog identiteta, te izostanak vizije za budućnost.⁷ Pristup EU se zemljama Zapadnog Balkana objašnjava kao pristup stabilnim i demokratskim evropskim državama. Oštra pravila konkurencije na tržištu EU ograničila bi i snizila stimulacije neefikasnim preduzećima. Pojavila bi se mogućnost suzbijanja monopolista na tržištu i povećanje zaštite potrošača, što bi stvorilo određene mogućnosti za povećanje ulaganja u proizvodnju, a moglo bi doprineti i povećanju zaposlenosti. Vremenom je moguće očekivati davanje manjih regionalnih i agrarnih fondova od EU, poboljšanje kvaliteta životne sredine kao i povećanog uticaja i zaštite grupa koje su na margini društva pod plaštom slobode govora i izražavanja, a studenti bi relativno lako mogli ići na studije u ostale zemlje članice EU, bez restrikcija.⁸ U svakom slučaju članstvo zemalja Zapadnog Balkana zavisi od volje EU i ubrzavanja postupka (kao u slučaju Slovačke), jer je Evropski savet doneo odluku da se ponovo potvrđuje činjenica da je budućnost zemalja Zapadnog Balkana u Evropskoj uniji.⁹ Primer u pogledu sprovođenja odluka na najvišem nivou u Evropi odnosi se na Savet Evrope, koji se kao međudržavna organizacija zalaže prvenstveno za demokratiju, za prava građana, slobodu štampe, medija, zbora i dogovora, vladavinu prava i druge elemente dobro uređenog sistema.

6 Brojni važeći zakoni, propisi, pravni običaji, praksa raznovrsnih politika koje se sprovedu u EU. Obim njegovog pisanog dela procenjuje se na oko 80.000 stranica.

7 European Commission, *The European Citizens and the future of Europe*, Qualitative study in the 30 member status, May, 2011.

8 Vesna Stanković-Pejnović, „Zapadni Balkan i EU – stvarnost i ideologija“, 2013, [www.pdf\(application/pdf, objekat\)](#).

9 Council of the European Union, Presidency Conclusions, 16879/06, Bruxelles, 15.12.2006., str. 3.

U procesu pregovaranja za pristupanje Evropskoj uniji jedno od najvažnijih područja je stanje i perspektive privrede Srbije. Neophodno je uređivati poslovni ambijent u Srbiji, kontinuelno, kako bi se prilagodio poslovanju privrednih subjekata ne samo u Evropskoj uniji nego i prema zemljama u regionu. U sadašnjoj situaciji postoji mnoštvo negativnih uticaja na efikasno poslovanje. Rezultati ankete Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID), među hiljadu anketiranih ukazuju da se i tu situacija postepeno menja. U narednom pregledu dati su odgovori privrednika na pitanje: „Kakav uticaj na poslovanje imaju ovi činioci (procenat negativnih odgovora) u periodu 2011, 2012. i 2013. godina.

Pregled br. 1. Negativni uticaji na privredu

Faktori	2011	2012	2013
1. Porezi i doprinosi na zarade	81%	77%	72%
2. Porez na dodatu vrednost	61%	61%	66%
3. Poreska administracija	49%	63%	65%
4. Drugi obavezni neporeski nameti, razne takse i naknade	77%	75%	74%
5. Administrativne procedure	62%	70%	66%
6. Inspeksijski nadzor	43%	43%	25%
7. Vreme i troškovi vezani za procedure plaćanja i novčane transakcije	31%	43%	44%
8. Propisi i procedure vezani za radni odnos	34%	39%	45%
9. Dobijanje dozvole za obavljanje delatnosti	37%	42%	33%
10. Dobijanje građevinskih i povezanih dozvola	38%	44%	48%
11. Vreme i troškovi vezani za sudske procedure	43%	49%	52%
Carine i procedure vezane za spoljnu trgovinu	28%	33%	40%

Izvor: USAID, prema: „Politika“, Beograd, 21.10.2014., str. 9.

Anketa ukazuje da se poslovna klima, malo usporenijim tempom, ipak poboljšava. Polovina ispitanih privrednika izjavila je da korupcija nije uticala na njihovo poslovanje, ali da veze mogu da pomognu u javnim nabavkama. Porezi na zarade, PDV i drugi porezi i parafiskalni nameti imaju najveći negativan uticaj na privredu i na vrhu su činilaca koji nepovoljno utiču na poslovno okruženje. Srpska poslovna zajednica zahteva reforme u oblastima u kojima su приметni zastoji, pa i tamo gde se situacija, vremenom pogoršava (sudski postupci, propisi koji regulišu radne odnose i trgovinu, parafiskalne namete, povećanje stope PDV, administracija naplate poreza, itd.). Poslovnim ljudima najviše odgovara kada su cene i kurs stabilni, jer inflacija, kurs i kamate presudno utiču na konkurentnost. Oporavak srpske privrede očekuje se uvođenjem novih, reformskih, ekonomskih mera ali i

masivnijim prilivom stranih direktnih investicija. Pri tome treba imati u vidu da zemlje, u praksi, koriste četiri vrste podsticaja za priliv stranih direktnih investicija: fiskalne, finansijske, regulatorne i ostale podsticaje.

4. EKONOMSKA KONKURENTNOST

Ekonomska konkurentnost predstavlja glavnu polugu svake efikasne tržišne privrede kojoj i Srbija teži. U kontekstu nacionalnog i evropskog identiteta, u procesu evropskih integracija, zadatak države je da u interesu svog stanovništva izgradi efikasnije institucije tržišne privrede i energično se suprotstavi brojnim oblicima monopolskog i ostalimoblicima privilegovanog položaja što podrazumeva i uvođenje evropskih tržišnih kriterijuma i javno-privatnog partnerstva u infrastrukturne delatnosti koje predstavljaju stožer svake savremene privrede. Međunarodna konkurentnost privrede jedne zemlje predstavlja sposobnost ostvarivanja osnovnih ciljeva ekonomske politike, posebno rasta dohotka i zaposlenosti, bez povećavanja zaduživanja odnosno bez nastanka deficita platnog bilansa. U procesu evropskih integracija konkurentnost se tretira kao sposobnost da se ostvaruje dinamičan ekonomski rast u dugom periodu. Nasuprot tome Srbija beleži dinamičan rast spoljnog duga, pa su kumulirani deficiti zahtevali inostrana sredstva za njihovo pokrivanje. Utvrđeno je da Srbiji nedostaje veća efikasnost tržišta, bolje poslovno okruženje i efikasne institucije.¹⁰ Prilikom konstruisanja indeksa za merenje konkurentnosti u obzir se uzimaju merenja tzv. 12 stubova konkurentnosti. Analizira se institucionalni, pravni i administrativni okvir. U prvom stubu mere se indikatori institucija, a tu spadaju: svojinskih prava, korupcije, nezavisnosti sudstva, neefikasnost države, bezbednost i neformalni pritisci na donosioce odluka, nivo korporativne etike i zaštite investitora. Drugi stub je infrastrukturna osnova koja se meri indikatorima kvaliteta prevoznih puteva i kvalitetom telekomunikacija. Treći stub predstavlja makroekonomski ambijent (budžetski deficit, inflacija, itd.). Četvrti stub se odnosi na zdravstvo i osnovno školovanje. Druga grupa faktora koja bi trebalo da predstavlja jačanja efikasnosti, sastoji se od šest stubova od kojih se svaki meri sa više indikatora. Ti stubovi su: visoko obrazovanje, efikasnost tržišta robe, efikasnost tržišta rada, razvoj finansijskog tržišta, tehnološka spremnost i veličina tržišta. U treću grupu faktora su stubovi inovacija (kapacitet za inovacije, izdaci za istraživanje i razvoj, itd.) i sofisticiranosti vođenja poslova (prisustvo klastera, kvalitet marketinga, itd.). Neosporno, svi ovi faktori utiču na konkurentnost srpske privrede, a brojni od njih su ispod zadovoljavajućeg nivoa, te Srbija treba da uloži ogromne napore kako bi

10 World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2010-2011, Davos, Indicators on Serbia, str. 294.

se njena privreda prilagodila novom ekonomskom okruženju i dostigla zadovoljavajući nivo konkurentnosti. Stvaranje nove integrisane svetske ekonomije, kao osnovne ideje procesa globalizacije, podrazumeva prelazak sa lokalnog na globalni način poslovanja.¹¹ Međutim, treba imati u vidu da se u ekonomskim odnosima, posebno u finansijskim, između zemalja unutar Evropske unije poslednjih godina pojavljuju se brojni problemi. S druge strane, privredu Srbije i te kako optećuju uzaidno plasirane subvencije, proces restruktuiranja i vrlo loše izveden privatizacioni proces od 2000. godine. Po lakoći poslovanja Srbija se nalazi na 91. mestu u svetu. Naime, prema izveštaju o uslovima poslovanja (Doing business) Svetske banke za 2015. godinu to mesto je zauzela u konkurenciji od ukupno 189 zemalja (u odnosu na 2014. godinu beleži se pad zbog revizije podataka i promene metodologije). Srbija nije zabeležila reforme koje se mere u izveštaju i koje olakšavaju regulatorni okvir tokom 2013. i 2014. godine. Pored toga, Srbija je otežala postupak prenosa imovine. Imajući u vidu da je 65 odsto ekonomija globalno sprovedo reforme koje su olakšale poslovanje u 2013. i 2014. godini, druge ekonomije su pretekle Srbiju po lakoći poslovanja.¹² Od 2005. godine Srbija je sproveda ukupno 18 reformi koje olakšavaju poslovnu regulativu – u poređenju sa globalnim prosekom od 12 reformi po ekonomiji u istom vremenskom periodu.¹³ Međutim, u periodu koji posmatra Svetska banka (u svom Izveštaju) Srbija je donela samo jedan reformski zakon i to Zakon o radu. Ostale mere koje se odnose na smanjenje javnog duga i štednju ne mogu se smatrati reformskim tako da Srbiji tek predstoji ozbiljan proces reformisanja privrede.

*Pregled br. 2. Izveštaj o poslovanju Srbije za 2015. godinu
(lakoća poslovanja 91 mesto)*

Kategorije za ocenjivanje:	Ukupna udaljenost od najboljeg rezultata	62,57 (0-100)
1. Osnivanje preduzeća 66 mesto (63 u 2014) – udaljenost od najboljeg rezultata Broj postupaka 6, vreme 12 dana.		88,91
2. Izdavanje građevinske dozvole 186 mesto (184 u 2014) – udalj. od najboljeg rez. Broj postupaka 16, vreme 264 dana.		29,14
3. Dobijanje električne energije 84 mesto (77 u 2014 godini) – udaljenost n.r. Broj postupaka 4, vreme 131 dan.		76,20

11 Pero Petrović, *Međunarodne finansije u novoj arhitekturi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014, str. 185-215.

12 *Izveštaj Svetske banke*, prema: "Politika", Beograd, 20.10.2014., str. 5.

13 Na primer, pre deset godina za osnivanje preduzeća kod nas bilo je potrebno 56 dana. Sada taj proces traje samo 12 dana, što je kraće nego u Finskoj.

Kategorije za ocenjivanje:	Ukupna udaljenost od najboljeg rezultata	62,57 (0-100)
4. Upis imovine 72 mesto (48 u 2014) – udaljenost od najboljeg rezultata Broj postupaka 6, vreme 54 dana.		71,6
5. Dobijanje kredita 52 mesto (45 u 2014) – udaljenost od najboljeg mesta Indeks snage zakonskih prava (0-12):5 Indeks dubine kreditne informacije (0-8) sedam Obuhvat kreditnog biroa 100 Obuhvat kreditnog registra 0		60,0
6. Zaštita manjinskih investitora 32 mesto (32 u 2014) – udaljenost n.r. Indeks stepena regulacije sukoba interesa (0-10) 5,7 Indeks stepena akcionarskog upravljanja (0-10) 7 Indeks snage zaštite manjinskog investitora (0-10) 8,3		63,3
7. Plaćanje poreza 165 mesto (162 u 2014) – udaljenost od n.r. Plaćanje (broj godišnje) 67 Vreme (sati godišnje) 279		48,90
8. Prekogranična trgovina 96 mesto (94. u 2014) – udaljenost od n.rez. Broj dokumenata za izvoz: 6 Potrebno vreme za izvoz: 12 Cena izvoza (dolara po kontejneru) 1.635 Broj dokumenata za uvoz: 7 Potrebno vreme za uvoz: 15 Cena uvoza (dolara po kontejneru) 1.919		72,13
9. Sprovođenje utovara 96 mesto (96 u 2014) – udaljenost od n.r. Broj postupaka 36 Vreme 635 dana		57,59
10. Rešavanje nesolventnosti 48 mesto (47 u 2014) Vreme: dve godine Stopa povratka (centi po dolaru) 29,2 Indeks jačine okvira za rešavanje nesolventnosti (0-16) 13,5		

Izvor: Svetska banka, prema: „Politika“, Beograd, 20.10. 2014.

U smislu poređenja uslova poslovanja u Srbiji i zemalja u okruženju, odnosno regionu, najbolje je plasirana Makedonija na 30. mestu, Crna Gora je na 36, Bugarska na 38, Rumunija na 48, Slovenija na 52, Hrvatska na 65. i Albanija na 68. mestu.

5. POSLEDICE LOŠE PRIVATIZACIJE

Proces privatizacije srpskih preduzeća može se okarakterisati kao vrlo neuspešan, te „država treba da bude spas od loših gazda“ što predstavlja veliki balast u procesu reformisanja srpske privrede. O rezultatima primenjenih modela privatizacije u Srbiji brojke sve govore, a posledice neuspešnih prodaja velikih društvenih preduzeća, padaju na teret države.¹⁴ O tome svedoče podaci o poništenim privatizacijama: 627 raskinutih ugovora (27% od ukupno prodatih), 35 poništenih tendera (27% od ukupnih tendera), 592 propale aukcije (27% od ukupnih aukcija). Potom, treba imati u vidu kako su prodavana srpska preduzeća: ukupno 2.280 ugovora, 125 tendera (5,5%), 2.154 aukcije (94,5%), sa ukupnom prodajnom cenom od 2,3 milijarde evra i sa 1,2 milijardi evra obaveznih investicija. Procenjuje se da prodata imovina vredi 246,2 miliona evra. Ostalo je neprodato 456 preduzeća (u prekidu 208 preduzeća), 157 u restrukturiranju, 32 na tenderu i 267 na aukciji. Međutim, neće sva preduzeća, koja se ne restrukturiraju, ići na stečaj i likvidaciju, naročito tzv. velike firme čija prodaja nije uspela. One su pod posebnim državnim nadzorom. Kompanije kao što su RTB „Bor“, „Prva petoletka“, „Petrohemija“, „Magnohrom“, Željezara Smederevo, poljoprivredna dobra i kombinati (država je uspela da oživi 13 od ukupno 15 poljoprivrednih preduzeća koji su bili upropašćeni aljkavom privatizacijom) i elektroprivreda Srbije, ne mogu se prodati po bilo koju cenu i bilo kome.¹⁵ U pitanju su srpska industrijska preduzeća koja imaju budućnost jer proizvode robu za kojom je tražnja na svetskom tržištu sve veća, a od njihovog opstanka zavisi egzistencija nekoliko opština i regiona.¹⁶ S druge strane, kada su u pitanju javna i komunalna preduzeća od strateškog značaja, prevladao je stav da država mora voditi računa o ceni i sigurnosti isporuka njihovih usluga. U procesu reformisanja privrede i te kako se o ovim problemima mora voditi računa, počevši od radikalnih promena u javnom sektoru i unapređivanja investicionog i poslovnog okruženja da bi se smanjili rizici i troškovi poslovanja. Osim toga moraju se poštovati i fiskalna pravila, promena strukture javne potrošnje, efikasnije javne investicije, otklanjanje administrativnih barijera, poreski sistem koji podstiče zapošljavanje i niz drugih reformskih mera. Dakle, ekonomska politika treba da

14 Ocenjuje se da je privatizacija društvenog sektora privedena kraju. Krajem 2014. godine ostalo je neprodato oko 450 preduzeća, a za koje se u aktuelnoj krizi ne mogu očekivati ozbiljni kupci, nego da im sledi stečaj i likvidacija.

15 Vlada je odlučila da se o svakoj kompaniji donose individualna rešenja, odnosno posebno odlučuje.

16 Kao primer uspešnog modela privatizacije navodi se da je italijanska modna industrija „Benetton“ je kupila niški „Niteks“ sredinom 2011. godine, po početnoj ceni od tri miliona evra, te se planira da ukupno bude zaposleno 2.770 radnika sa investicijama od 43,2 miliona evra.

podržava proizvodnju razmenljive robe za izvoz, umesto potrošnje i uvoza po svaku cenu. Podsticanje investitora i zapošljavanje moraju da budu stubovi nove ekonomske politike. Fokusirati se na mere štednje i restrikcija (zamrzavanje plata i penzija, njihov ograničeni rast, njihovo umanjenje, solidaran porez, ograničavanje zapošljavanja, povećanje opšte stope PDV, povećanje akciza) ni u drugim zemljama koje su ih primenjivale nisu dale očekivane rezultate, naprotiv, u nekima je ekonomska situacija time samo pogoršavana. Paralelno sa procesom privatizacije imovine ide obrnuti proces socijalizacije raspodele dohodaka. Privatizacioni prihodi su potrošeni radi finansiranja budžetskog deficita, što je podiglo domaću agregatnu tražnju i uvećalo deficit platnog bilansa. Zajedno sa prilivom kapitala u sektor usluga, to se sve odrazilo na razvoj nerazmenljivog sektora privrede.

Oporavak privrede u privatnom sektoru zahteva eliminisanje administrativnih prepreka. Glavne zamerke, koje ističu strani investitori za sadašnju lošu poziciju Srbije, kao destinaciju za ulaganja su:

- (1) prisustvo države u ekonomiji i dalje je veliko a privatni sektor je slab i pravno nezaštićen;
- (2) državna pomoć privredi ne ide na istraživanje i razvoj, već na subvencije i olakšice za poreze;
- (3) budžetska potrošnja je, još, van kontrole i beleži najviši nivo;
- (4) visoki nivo nezaposlenosti;
- (5) loše upravljanje javnim preduzećima;
- (6) delovanje tržišnog mehanizma je ozbiljno narušeno zakonskim nejasnoćama i korupcijom, a siva ekonomija je u narastanju;

Sve ovo upućuje da se srpska privreda mora „prestrojiti“ kako bi mogla da se suoči sa konkurentskim pritiscima i tržišnim snagama koji postoje u Evropskoj uniji. Put ka tome je masivniji priliv stranih direktnih investicija.

Osim toga, u narednom periodu neophodno je rešiti teškoće preduzeća u restrukturiranju. Mnogi eksperti smatraju da se stečajnim postupcima može doći do bolje poslovne klime. Naime, nedavno usvojene izmene i dopune Zakona o stečaju, predstavljaju (uz izmene Zakona o radu) najznačajniji korak u izmeni sistemskih zakona koji za svoj krajnji cilj imaju sveobuhvatno poboljšanje poslovne klime u Srbiji.¹⁷ Kao najznačajnije se mogu istaći tri izmene zakona. Prva se odnosi na položaj povezanih lica sa stečajnim dužnikom, a koja se odnosi na sprečavanje zloupotreba koje su u vezi sa potraživanjima povezanih lica postojala u dosadašnjoj praksi. U tom smislu potraživanja povezanih lica spadaju u novouvedeni četvrti

17 Novi Zakon je usvojio veliki broj sugestija Saveta stranih investitora, a koji bi trebalo da dovedu do ubrzanja stečajnih postupaka i bolje zaštite stečajnih poverilaca.

ispllatni red, a koji se može namiriti tek nakon namirenja svih drugih poverilaca stečajnog dužnika. Isto tako povezana lica ne mogu više biti članovi odbora poverilaca. Druga važna novina je preciznije i bolje regulisanje pravila i procedura unapred pripremljenog plana reorganizacije, koji su u prethodnom periodu često koristili stečajni dužnici kao sredstvo prolongiranja otvaranja stečaja i samim tim kao način ugrožavanja interesa poverilaca¹⁸. Treći, pozitivan pomak, je uvođenje nove kategorije poverilaca – založnih poverilaca, tj. poverilaca koji imaju obezbeđenje na imovini stečajnog dužnika, ali nemaju i novčano potraživanje. Pre izmena zakona ovi poverioci nisu bili prepoznati u zakonu što je predstavljalo problem u praksi, pre svega poslovnih banaka, te je njihovim regulisanjem faktičko stanje usklađeno sa pravnim. Dodatni pozitivan pomak je i propisivanje obaveze poslovnim bankama i javnim registrima da na zahtev stečajnog upravnika dostave sve podatke o imovini i sredstvima stečajnog dužnika koji se vode kod njih, ali i uvođenje dodatnih i preciznijih kriterijuma za izbor stečajnih upravnika. Uopšteno gledano izmene zakona predstavljaju u isto vreme i pozitivan korak u rešavanju materije stečaja, ali isto tako i tek prvi korak u tom smislu.

6. EVROPSKA EKONOMSKA KRIZA I SRBIJA

Od početka ekonomske krize, koja je zahvatila čitav svet pa i Evropsku uniju, negativni efekti prelivaju se i na privredu Srbije. Visok javni dug, povećanje stope nezaposlenosti, usporeni rast društvenog proizvoda i izvoza karakteristika je većine zemačla članica Evropske unije. Kreatori naše ekonomske politike ukazuju da oporavak domaće privrede u velikoj meri zavisi od oporavka ekonomija „evrozone“, ali i zemalja u regionu, povećanja inostrane tražnje i priliva stranog (pre svega evropskog) kapitala, kretanja inostranih kamatnih stopa, uvoznih cena, cena hrane i cena naftnih derivata i gasa. Uticaj svetske ekonomske krize je toliko veliki da je neophodna promena standarda i strategija ekonomskog razvoja. Globalna ekonomska kriza snažno deluje na usporavanje privrednog rasta u svetu usled delovanja smanjene tražnje u razvijenim privredama. Pad tražnje na evropskom tržištu (koje predstavlja najveće izvozno tržište za Srbiju) negativno se odražava na njenu spoljnotrgovinsku razmenu i privredni rast. Smanjenje izvozne tražnje, smanjenje industrijske proizvodnje, nesolventnost preduzeća, smanjenje zarada i rast nezaposlenosti su osnovna obeležja krize koja je zahvatila Srbiju. Srbiji su potrebne strukturne reforme na svim nivoima, kako bi se povećala konkurentnost privrede koja je sada na niskom nivou. U takvim okolnostima svetska ekonomska

18 Uvođenjem novih pravila kao što su ograničenje trajanja mera zabrane izvršenja na imovini stečajnog dužnika, podnošenje novih vanrednih izveštaja revizora stečajnog dužnika i ograničenja na lica koja prate sprovođenje plana, kao posledicu trebalo bi da smanji zloupotrebe.

kriza je pogodila Srbiju i jače nego što je to moralo da se dogodi. Pri tome treba imati u vidu sva bitna obeležja svetske ekonomske krize:¹⁹

1. Smanjenje stope privrednog rasta i pad proizvodnje i investicija, ponekad i hiperprodukcija i otežan plasman i pad potrošnje i životnog standarda stanovništva;
2. Povećanje nezaposlenosti i pad realnih prihoda stanovništva i povećanje troškova života;
3. pad profitne stope, hiperprodukcija i centralizacija i koncentracija kapitala i stvaranje oligopola;
4. monetarno-kreditna kriza, slom kreditnog sistema i prevelika zaduženost stanovništva i privrede;
5. Smanjenje obima međunarodne trgovine, zaoštavanje konkurentске borbe, jačanje protekcionizma i pojava ekonomskog i trgovinskog ratovanja;
6. Mnogobrojni berzanski slomovi i finansijski skandali i špekulacije;
7. Bankrotstvo brojnih industrijskih i drugih preduzeća i banaka;
8. fuzija transnacionalnih korporacija u gigantske megakorporacije i stvaranje oligopola;
9. Povećanje inflacije, snažni monetarno-finansijski poremećaji i deficiti platnih bilansa i slično;

Uticao svetske ekonomske krize na Srbiju ogleda se u znatnoj oskudici stranog kapitala. Pad investicija i pad poverenja u bankarski sistem, ispoljava se kroz povlačenje deviznih sredstava iz finansijskog sistema i smanjenja devizne likvidnosti. Oporavak srpske privrede očekuje se uvođenjem novih, reformskih, ekonomskih mera. Osim smanjenja fiskalnog deficita i štednje očekuje se kreiranje povoljnijeg poslovnog ambijenta za nove investicije odnosno poslovanje. Politička i ekonomska stabilnost predstavlja osnovu za privlačenje stranih direktnih investicija.

7. DOMAĆE INVESTICIJE

Godinama se u Srbiji čekaju strane direktne investicije koje bi doprinele ne samo oporavku njene privrede nego i ubrzale proces prilagođavanja efikasnom tržišnom poslovanju kompatibilnom onima koji egzistiraju u Evropskoj uniji. Međutim postavlja se pitanje šta je sa domaćim investicijama (domaćom akumulacijom), mogu li se one povećati i kako da pozitivno utiču na privredna kretanja²⁰. Danas u Srbiji,

19 Milenko Zorid, Međunarodne krize, *Vojno delo*, Vol. 62, br. 4, 2010, str. 292.

20 Procenjuje se da u periodu od 2000. godine pa do 2014. godine su iznosile od 18-20 odsto, a nekada su dostizale i do 30 odsto.

praktično postoje samo dva osnovna investitora: država (državni fondovi) i strane direktne investicije. Pri tome treba imati u vidu da se ni jedna zemlja u svetu nije razvila samo inostranim kreditima. S druge strane brojni domaći ekonomisti ukazuju da domaće investicije nisu ni potcenjene, jer su godinama višestruko veće od inostranih²¹. Osim što su, po obimu, veće domaće investicije su i kvalitetnije je idu uglavnom u proizvodnju i stvaranje nove vrednosti, a strane idu često u finansije (oko 60% u 2013 godini). U sadašnjoj situaciji srpsku privredu „nose“ 220.000 preduzetnika i oko 170.000 malih i srednjih preduzeća. Međutim, za veći iznos domaćih investicija treba unapređivati poslovni ambijent, koji je sada neodgovarajući. Jedan veliki deo tržišta zaposeli su monopolisti, a siva ekonomija zauzima veliki deo prometa roba i usluga (procenjuje se i do 50 odsto u nekim delatnostima).

Posebno je kriza uticala na porast sive ekonomije u privredi Srbije, tako da na kraju 2013. godine iznosi preko 39% BDP dok je u zapadnoj Evropi ili SAD oko 15 odsto a u zemljama regiona od 22 do 25 procenata.

Tabela br. 1. Obim sive ekonomije u BDP (u %)

R. br.	Zemlja	Procenat BDP
1.	Bugarska	32,3
2.	Srbija	30,1
3.	Rumunija	29,0
4.	Estonija	29,0
5.	Litvanija	29,0
6.	Poljska	25,0
7.	Slovenija	24,0
8.	Mađarska	22,0
9.	Nemačka	18,0
10.	Slovačka	16,0
11.	Češka	15,2

Izvor: USAID (Prema: „Politika“, Beograd, 15.05.2015. str. 11).

Borba protiv „sive ekonomije“ potrebno je da se odvija u nekoliko segmenata: kontrola fiskalizacije, rizičnih industrija i velikih poreskih obveznika.

21 Procenjuje se da su u 2013. godini domaći investitori uložili preko 2,4 milijardi evra, a da će u 2014. godini dostići oko 4 milijarde evra.

8. PRILAGOĐAVANJE PORESKOG AMBIJENTA

U zemljama Evropske unije funkcionišu uređeni poreski sistemi dok Srbiju, u narednom periodu prilagođavanja, tek očekuju reformski potezi u toj oblasti. Kada u ekonomski razvijenim zemljama Evropske unije kontrolori finansijskih transakcija i tokova korporacija, firmi i pojedinaca otkriju da je nekoj u poslovnoj transakciji izbegnuto plaćanje poreza i time pokradena sopstvena država, skandal je neminovan. Tresu se stubovi najvećih kompanija, srozava se ugled ličnosti. Međutim, u Srbiji se potkradanje države ne samo da nije ozbiljan greh nego se često odvija „pod zaštitom države“. Ima mnogo primera koji ukazuju da Srbija mnogo gubi zbog neplaćanja poreza, doprinosa i ostalih zakonskih obaveza. Poreski dug ne može da se naplati zbog toga što su dužnici u restrukturiranju, stečaju, likvidaciji ili je reč o peračima novca, fantomskim firmama. Struktura ukupnih dugovanja državi izgleda ovako: preduzeća duguju više od 45, preduzetnici oko 52, poljoprivrednici 140,6 a građani oko 25 milijardi dinara. Pri tome treba imati u vidu da više od 700.000 radnika radi na crno što prouzrokuje godišnju štetu od oko 1,5 milijardi evra.²² Nema sumnje da je poreska, fiskalna oblast značajna za stabilnost monetarnog sistema, državni budžet i državnu blagajnu. Jednostavno, ako država kroz poreze ima stabilne prihode ona neće navaljivati na centralnu banku i na banke da pod vidom kredita ili prodaje sopstvenih hartija od vrednosti dobije novac za svoje potrebe. Taj odnos je neophodno što pre promeniti. Premda u srpskoj poreskoj upravi rade veoma kvalifikovani i stručno osposobljeni kadrovi, propisi im onemogućavaju da uspešno obavljaju svoje poslove. Stoga je potrebno da se što pre nastavi već započeta reforma poreskog sistema i drugačijeg organizovanja obračuna i naplate svih državnih dadžbina kako bi priliv sredstava bio brži i neuporedivo veći. To znači da se po ugledu na stroge fiskalne sisteme Evropske unije, iz kanala naplate poreza izbace sve proizvolnosti i naklonosti. Plaćanje poreza i ostalog što po zakonima pripada državi u razvijenim ekonomijama je obaveza najvišeg ranga i za građane i za privredne subjekte. Zato je neophodno koristiti iskustva i način rada poreskih organa u zapadnim zemljama, koja su funkcionalna i kod nas lako primenljiva.²³ Neophodno je uvesti poreske savetnike jer je reč o ljudima koji su posebno pripremljeni i školovani za taj posao.²⁴ Praktično, poreski savetnik vrši obračun i visinu plaćanja svih državnih dadžbina i u skladu sa zakonom dostavlja

22 „Politika“, Beograd, 15.oktobar 2014., str. 11.

23 Na primer, treba zakonom urediti da obračun i naplatu poreza, kao što se to radi u Nemačkoj, obavlja poreski savetnik – ličnost koju plaća država i koja predstavlja poverljivog državnog činovnika.

24 Oni su pod sudskom zakletvom i upisani u registar vođenja firmi, i bez njih se ne mogu osnivati nova preduzeća.

podatke. Uvođenjem poreskog savetnika ublažile bi se, ako ne i eliminisale, „stare boljke“ srpske privrede: varanje države i traženje „rupa u zakonu“, fiktivnim bilansima, zapošljavanje na crno, siva ekonomija, primanje zarada a ne plaćanje dadžbina i niz drugih. Sredinom 2014. godine i bankarski sektor u Srbiji tražio je izmene poreskih zakona. Izmene zakona bi se, pre svih, odnosile na porez na dohodak građana i na porez na dobitak pravnih lica, kao i da se nađe rešenje za negativne efekte kursnih razlika. Smatra se da je Srbija u odnosu na zemlje u okruženju najviše izložena negativnim efektima kursnih razlika, tako da to veoma loše utiče na poslovanje privrede. U suprotnom privreda će imati gubitke zbog obaveza da u svom bilansu godišnjeg poslovanja iskaže negativne efekte kursnih razlika, a njih u drugačijim uslovima ne bi imala. Posledično, iskazivanje gubitaka preduzeća imalo bi umanjenu kreditnu sposobnost, neće lako dolaziti do kredita ili će oni biti skuplji. To sve povlači i manje investicija, jer bi bilo manje kreditno sposobnih firmi i uz striktnu primene međunarodnih standarda bilo bi teže poslovati i bankama i privredi.

9. POMOĆ MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA

U Srbiji je javni dug dostigao gotovo 75 odsto društvenog bruto proizvoda i da je fiskalni deficit iznad osam odsto. Stoga je pomoć MMF-a, krajem 2014. godine, potrebna nego ikad. Pre svega, neophodno je smanjiti javnu potrošnju u cilju stabilizacije finansija. Potrebno je, u naredne tri godine, izvršiti rezove u javnom sektoru i smanjiti subvencije u ukupnoj vrednosti od 1,4 do 1,5 milijardi evra, uz podizanje poreza na transport gasa kroz zemlju, a u cilju spuštanja budžetskog deficita na održivih dva do 2,5 odsto. Da bi smanjila javni dug Srbija će emitovati evroobveznice i iskoristiti oštar pad troškova zaduživanja vlada širom Evrope, budući da su centralne banke, uključujući i Evropsku centralnu banku, snizile kamatne stope. Međutim kresanje javnog duga tek predstoji u 2015. godini. Predviđa se da će deo tog minusa biti pokriven, kao i ranije, emisijom evroobveznica na međunarodnom tržištu. Ukoliko se MMF saglasi sa našim planom (koji sadrži i emitovanje evroobveznica od 2 milijarde evra, sa kamatnom stopom od 4 odsto) usledio bi aranžman iz predostrožnosti kojim bi stavljeno Srbiji na raspolaganje do dve milijarde evra za slučaj nepredviđenih okolnosti.

S druge strane, treba imati u vidu da je spoljni dug, krajem avgusta 2014. godine dostigao 26,08 milijardi evra (što je za oko 835 miliona evra više nego u julu). Tada je privatni sektor dugovao 12,36, od čega su dugoročni i srednjoročni zajmovi dominantni sa 12,20 milijardi evra. (kratkoročni zajmovi bili su svega 148,9 miliona evra). Javni sektor je dugovao ukupno 13,726 milijardi evra na duži i srednji rok. Dug po osnovu evroobveznica iznosio je 3,98 a dug Londonskom klubu 0,29 milijardi.

Država i preduzeća su međunarodnim finansijskim organizacijama, u avgustu 2014 godine, dugovala 7,27 a vladama i vladinim agencijama 3,9 milijardi evra.²⁵

Osnovna pomoć MMF-a sastoji se u fiskalnoj konsolidaciji i strukturnim reformama, uključujući i reformu javnih preduzeća i kompanija u državnom vlasništvu. Srbija će najverovatnije sa MMF sklopiti klasičan stend baj aranžman, oročen na tri godine, s tim što sredstva neće povlačiti, pa u tom smislu je to program iz predostrožnosti. Međutim, s obzirom da Srbija treba da sprovede i strukturne reforme, uz neke makroekonomske ciljeve, koje treba ostvariti, najviše bi odgovarao takozvani extended arrangement, koji upravo uključuje sprovođenje neophodnih reformi u cilju prilagođavanja privrede Srbije evropskim i regionalnim integracijama.

10. ZAKLJUČAK

Interakcija ekonomskih procesa i tehnoloških promena u savremenom svetu dovela je do rastuće povezanosti nacionalnih realnih i finansijskih tržišta. Sve države su u situaciji da traže određeni balans između ekonomske samostalnosti i stepena uključenosti u međunarodnu ekonomiju, odnosno sve je veći broj ekonomskih problema koje nacionalna ekonomija ne može uspešno da rešava. Izloženost međunarodnoj konkurenciji ima za rezultat povećanje produktivnosti rada u nacionalnoj ekonomiji. Profil i struktura domaće proizvodnje, prvenstveno sa stanovišta aktuelne ponude domaće industrijske osnove (tehnološki, programski, ekološki, sa stanovišta kvaliteta, marketing elemenata i energetske efikasnosti), kao i raspoloživost ostalim resursima (savremeno tehnološko i ostalo znanje, kadrovi, poslovni procesi i procedure) daju, uopšteno, vrlo zabrinjavajuću sliku u poređenju sa dinamičkim zahtevima savremenog tržišta. Nizak nivo konkurentnosti srpske privrede posledica je, pre svega, neefikasne antimonopolske politike, pravne nesigurnosti i nedovoljno razvijene fizičke i inovativne infrastrukture. Osnovni scenario razvoja, u narednom periodu, zasnovan je na povećanju udela fiksnih investicija za povećanje BDP-a, smanjenju udela javnih rashoda, povećanju nivoa izvoza roba i usluga, uz smanjenje udela deficita tekućih transakcija u BDP-u i spuštanje inflacije na još niži nivo.

LITERATURA

Annual Report of the EU Commission on the Stabilization and Association Process for Sout East Europe COM (2001), COM (2003) COM (2004) 202/2 final and COM (2005). www.eu.int/com/external_relations/.

25 Narodna banka Srbije, Statistički bilten, prema: „Politika“, Beograd, 01.11.2014., str. 12.

- Acocella, N., *Economic Policy in the age of Globalization*, Cambridge University Press, 2005.
- Council of the European Union, Presidency Conclusions, 16879/06, Bruxelles, 15.12.2006.com
- European Commission, *The European Citizens and the future of Europe*, Qualitative study in the 30 member status, May, 2011.
- Lopandić, Duško, *Regionalne inicijative u jugoistočnoj Evropi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2001.
- Petrović, Pero, *Savremenaposlovna diplomatija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008.
- Petrović, Pero, *Međunarodne finansije u novoj arhitekturi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014.
- Stanković-Pejnović, Vesna, 2013, „Zapadni Balkan i EU – stvarnost i ideologija“, 2013, www.pdf (application/pdf, objekat).
- Vujović, Dušan, „Korporativno upravljanje u energetsom sektoru“, *Pravo i privreda*, br. 5-8, 2008.
- World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2010-2011*, Davos, Indicators on Serbia, str.294.
- Zorid Milenko, „Međunarodne krize“, *Vojno delo*, Vol.62, br.4, 2010.

Internet izvori

[http:// www.euractiv.com/...europe-gas...russia ...crisis/article-188857](http://www.euractiv.com/...europe-gas...russia...crisis/article-188857);

[http:// www.guardian.co.uk/bussines/2009/...gas-ukraine](http://www.guardian.co.uk/bussines/2009/...gas-ukraine);

Framework agreement on community programmes for the Western Balkan countries, 12/2004. www.eu.int/com/external_relations/.

Dr Dobrica VESIĆ

ADAPTING THE SERBIAN ECONOMY TO REGIONAL AND EUROPEAN INTEGRATION

ABSTRACT

In contemporary international relations, economic activities are becoming increasingly prioritized in relation to political ones. For Serbia, it is important to have a clear strategy of development that will have significant implications for all economic activities and international economic cooperation, i.e. the process of European integration. In creating the development strategy it is necessary to choose the sectors of the economy on which the future development

of the Serbian economy will be based. On the other hand, instead of maximizing profits and due to the creation and strengthening of several relevant groups of stakeholders (managers, employees, customers, the state, etc.) whose long-term interests must be taken into consideration by a company, it is primarily through harmonization of their interests that pluralism and complexity of goals of a contemporary corporate company is achieved. Attaining of the set goals in the radically changed and highly competitive market environment demands to formulate strategies based on a detailed analysis of the macroeconomic and microeconomic environment, resources and other business potentials. It should be noted that there have been identified three phases of competitiveness of a country and these are as follows: factor-driven, efficiency-driven and innovative-driven competitiveness. In its development every country should go through competitiveness based on the supply of factors of production through investment driven competitiveness based on the efficiency of use of available factors of production to innovation driven competitiveness.

Key words: Serbia, positioning, region, European integration process, economic policy.